

A VILÁGHÁBORÚ DIPLOMÁCIAI ELŐKÉSZÍTÉSE.

Egy békebarát diplomata tragédiája. — Poincaré és Izvolszki háborús politikája. — Judet Ernest leleplezése Louis Georges bukásáról. — A diplomácia véres műhelyének kulisszatitkaiból.

Ma már nem titok, hogy a diplomáciai titkos sürgönyök már jóval a szerajevói gyilkosság előtt is buzgón élesztették a kardokat a világháború számára, de abban a mesterkedésben, mely a központi hatalmakat állította oda bűnbakul a világ közvéleménye elé, szinte teljesen homályba veszett *Poincaré* és *Izvolszki* gyászos szerepe a nagy tragédia előidézésében. Ám ezt a herostratesi szerepet vakító fénnel világítják meg egy nemrég elhunyt kiváló *francia diplomatának: Louis Georges*-nak hátrahagyott iratai, melyeket utolsó akaratához képest, barátja, *Ernest Judet* rendezett sajtó alá. A sírból felhangzó tanuvallomás annál értékesebb, mert *entente-politikus* fedi fel a fátyolt a francia és orosz diplomácia véres műhelyéről, melynek boszorkánykonyháján főzték ki az emberiség legnagyobb katasztrófájának tervét — a világháborút.

A NAGY történelmi sorsfordulat előestéjén Oroszország párisi nagykövete *Izvolszki* volt. Oroszország belső helyzete e pillanatban meglehetősen válságosnak látszott. A szerencsétlen kimenetelű japán háború után *Witte* külügyminiszter máról-holnapra kegyvesztett lett. A lealázó vereségek gyászos korszakában, mint a megalázott nemzeti önérzet és csorbát szenvedett cári autokratizmus nemtője jelenik meg *Izvolszki*, aki a *Dardanellák* kérdésével kapcsolatosan fényes karrierről álmódott és a régi orosz aspirációk nevében indította meg pénz- és hatalomvágytól túlfűtött kalandor-politikáját. Az orosz-francia szövetség segítségével akarta meggyújtani az első szikrát a Balkánon. Tudta, hogy a földprédára éhes balkáni népeknek csak erre a szikrára volt szükségük, hogy lángbaborítsák Európát. Ezt akarta; erre volt szüksége; erre a lángbaborulásra, világelfordulásra, hogy a háború által emelkedjék hatalomra. A satanikus diplomáciával kieszelt terv első pontja az orosz-francia barátság megerősítése volt. Ehhez a játszamához még egy partnerre volt szüksége; szerinte a francia politikát a francia külügyminiszter, *Poincaré* képviselte, tehát őt kellett megnyernie tervéhez. Hogy milyen nagy súlyt helyez a *Poincaré* barátságára, a cári diplomácia «Fekete Könyv»-ének sürgönyeiből és jelentéseiből világosan látszik. A *Sazonoff* orosz külügyminiszterhez intézett leveleiben, *Izvolszki* az építőmester gondosságával, biztos technikájával építi fel a hidat, amely a béke világából a háború gyehennájába vezetett.

Izvolszki számító fej volt, átlátott az emberek gyengéjén, tudta, hogyan és mivel nyerje meg tervei számára a betegesen hiú *Poincarét*. Ez a könnyen bevehető ember nem is okozott neki nagyobb nehézségeket. Mikor aztán tovább akart menni a megkezdett úton, erős tilalomfába ütközött; háborús szándéka megtört a francia nagykövet, *Louis Georges* ellenállásán. *Louis* félti Franciaországot az *Izvolszki* kalandos politikájától; finom diplomataösztönével meg-

sejti a kitörni készülő orkánt s a posztjára kirendelt katona lelkiismeretességével veri vissza az ellene indított támadásokat, amelyek rajta keresztül végeredményben a világbéke ellen irányultak. És kezdetét vette az elkeseredett küzdelem. Egyik oldalon egy, az idegen nagyhatalom országában a hazája érdekeit védő nagykövet küzdött, a másik oldalon a kitűzött cél elérésére semmi eszköztől vissza nem riadó, intrikus orosz nagykövet állott, *Sazonoff* orosz külügyminiszterrel a háttérben, aki hallgatag beleegyezéssel tűrte, hogy egykori feljebbvalója : *Izvolszki*, saját céljai szerint irányítsa az orosz politikát.

Mivel az volt a jelszó, hogy *Louis*-t mindenáron el kell mozdítani Szentpétervárról, minden ürügyet felhoztak ellene. Főbűnéül azt rótták fel, hogy visszavonul a társadalmi érintkezésektől, hogy legtöbb idejét könyvei között tölti és túlsokat dolgozik. Ebben a vádban benne van a diplomata-sors iróniája ; rendszerint azt vetik a diplomaták szemére, hogy nem dolgoznak és a szalonokban élnek le az életüket, de ha a körülmények úgy kívánják, akkor megfordítva alkalmazkodik ezt a vádat. A *Louis* napi programjáról szóló naplószerű feljegyzések, amelyek *«Les Carnets de Louis Georges»* cím alatt láttak napvilágot, nemcsak megcáfolják ezt a rosszindulatú beállítást, de azt is igazolják, hogy *Louis*nak azért kellett buknia, mert látta a közelgő veszélyt, sőt előre megjósolta a háborút. Főleg pedig azért, mert küzdött a fenyegető háborús veszedelem ellen.

Az *Izvolszki* jelentéseiben és *Sazonoff*hoz intézett sürgönyeiben már benne foglaltatik *Louis* tragédiája, amely Európa tragédiájává lett. *Louis*nak eleinte sikerült felülkerekednie az ellene indított politikai kampányban s *Izvolszki* belátta, hogy még nem jött el az ő ideje, de titokban azért tovább folytatta aknamunkáját a békebarát francia nagykövet ellen. «Még egy erős várat is fel lehet robbantani — mondja *Maeistre* —, ha szláv vággyal aknázzuk alá.» *Izvolszki* azok közül a szlávok közül való volt, akikben ilyen vágyak éltek. Semmi sem volt előtte szent, mindent és mindenkit feláldozott, ha érdekei úgy kívánták.

Terveit a francia barátságra építette. *Louis* e tervek megvalósulásának ellene szegült, *Poincaré* alkalmas eszköznek bizonyult. Ekkor már teljesen befolyása alatt tartotta őt és kihasználta *Louis* ellen. *Izvolszki* készítette elő *Poincaré* oroszországi útját is, azt az utazást, amely megszilárdította az orosz-francia barátságot és döntő befolyással volt Európa sorsára. *Poincaré* Oroszországból visszatérve, diadalmas Cézárnak hitte magát és csak a feléje fujt tömjénfelhőkön keresztül ítélte meg a helyzetet. Akkor játssza ki *Izvolszki* utolsó kártyáját. Azzal fenyegetőzik, hogy felbontja az orosz-francia barátságot, ha a francia kormány nem hívja vissza *Louis*-t Szentpétervárról.

Louis még nem adja fel a küzdelmet ; egyre-másra küldi a jelentéseket kormányának, amelyekben megjósolja a háborút. De már senki sem figyel rá.

* * *

Mikor *Clemenceau* kinevezte *Louis Georges*-t pétervári nagykövetnek és a tehetséges diplomata a reábizott súlyos feladat tudatában lelkes ambíciókkal indult el az orosz főváros felé, hogy megbízólevelét átnyujtsa *II. Miklós* cárnak, az orosz-francia viszony erősen lazulóban volt. Olyan nagykövetre volt tehát szükség, aki politikai tudásával és diplomáciai tapasztalataival áthidalja a beállott nehézségeket, megszilárdítsa a francia-orosz kapcsolatokat és magát a francia politika helyzetét. Erre a nehéz feladatra szemelték ki *Louis Georges*-t, a francia külügyminisztérium politikai direktorát, akinek már előzetes diplo-

máciai pályafutása kellő kezességet nyújtott a sikerhez. Louis, új állomáshelyén teljesen hivatásának szentelte magát. Rövid idő alatt erős pozíciót vívott ki. A cári udvarnál jószemmel nézték, hangadó orosz politikai körökben is elismeréssel adóztak politikai tudásának. A francia külügyminisztériumban annyira elismerték a Louis fensőbbiségét, hogy javaslatait, tanácsait valósággal törvénynek tekintették. Selves külügyminisztersége alatt olyan nagy szükség volt rá a Quai d'Orsay-n, hogy arra kérték, vegyen szabadságot és vállalja ideiglenesen a politikai ügyek vezetését. Louis tehát egy időre visszatért Párisba és mint politikai direktor folytatta munkásságát a külügyminisztériumban. Itt folytak le közötté és Izvolszki között azok a nagyfontosságú beszélgetések, amelyek bevezetésül szolgáltak azokhoz a későbbi tragikus politikai fejleményekhez, melyek nemcsak a kiváló diplomata és egy jó hazafi karrierjét tették tönkre, de jórészen a világhatalmasztrófához is vezettek.

A hatalmas Oroszország sohase bocsátotta meg Bosznia és Hercegovina annektálását, amely megréndítette presztízsét a Balkánon és mikor Európa újabb politikai változások színhelye lett és a franciák Marokkó érdekében egyezséget kötöttek az olaszokkal, hogy Törökország feldarabolása esetén az olaszok kapják meg Tripoliszt, Oroszország is biztosítani akarta érdekeit és újra felelevenítette a Dardanellák kérdését. Az annektálás idején Franciaország biztosította az orosz kormányt, hogy a Dardanellák kérdésében feltétlenül számíthat az ő támogatására. Oroszország elérkezettnek látta tehát az időt, hogy a franciákat erre az ígéretre emlékeztesse s hogy az ügy érdekében, az orosz-francia barátságot megerősítse. Ennek a politikának a híve *Izvolszki, aki nem győzte Sazonoff előtt ismételni, hogy azért hagyta el Szentpétervárt, azért vállalta a párisi nagykövetséget, hogy Oroszországot, ha kell, még egy háború árán is, a Dardanellákhoz és Konstantinápolyhoz vezesse.*

Előbb a japánokkal kötött egyezséget, majd a németek felé fordult, aztán Angliának kínálta fel magát. Legjellemzőbb *Izvolszkira* nézve, amit *Vilmos* császár mondott róla a potsdami találkozáskor *Kokobzoff*-nak: «Ön a miniszterelnök, ön orosz, ön mindent orosz szempontból ítél meg. Ez helyes. Legalább tudom, hogy kivel van dolgom. *Izvolszkit* azért nem szeretem, mert sohase lehet vele tisztába jönni. Hol angol, hol japán, hol olasz és sohase lehet tudni róla, hogy holnap milyen nemzetiségűnek vallja magát».

Izvolszki ekkor már elérkezettnek látta az időt arra, hogy az ő akarata irányítsa a nagy politikát. És, sajnos, mint a későbbi események igazolták, abban az időben már valóban ez a kalandor-politikus tartotta kezében Európa sorsát.

Izvolszki 1911-ben kezdte meg azt a politikai kampányt, amelynek végcélja a háború volt. Nézatoff külügyminiszter utasítására felvette a tárgyalásokat Párisban Selves-el, az akkori francia külügyminiszterrel a Dardanellák kérdésében. Oroszország szabad átjárást akart nyerni kereskedelmi- és hadiflottája részére a Fekete-tenger és a Földközi-tenger között. *Izvolszki* első sorban a személyi sikert tartva szem előtt, kissé átforgalmazta a külügyminiszter utasítását. Beszédében sejtetni engedte, hogy az orosz kormány a status quo politikáját csak provizórikusnak tekinti és megkérdezte, hogy milyen magatartást tanúsítana Franciaország abban az esetben, ha Oroszország a Dardanellák érdekében szükségesnek látná előbb-utóbb a cselekvés terére lépni? Az első pour-parler nem járt a kívánt eredménnyel. A francia külügyminiszter halogatta a választ.

Ebben az időben vette át *Louis* a külügyminisztériumban a politikai

ügyek vezetését s így *Izvolszki* vele folytatta a megkezdett tárgyalásokat. *Louis* kitűnő diplomáciai ösztönével átlátott az *Izvolszki* ravasz politikáján; tudta, hogy mi rejlik e kalandor-politikus tervei mögött és tudta, hogy *Izvolszki* furfangos politikája az ő francia hazája érdekeit veszélyezteti. *Louis* akkor még a hatalom zenithjén állott, a külügyminisztériumban az ő ítélete volt a mérvadó s így módjában állott kétszínű kollégájának fondorlatait kijátszani.

Izvolszki erre elhatározza, hogy *Louis-t* *elteszi az útból*. Az elhatározás nyomán legott megszületett agyában az ördögi terv, amelyet azonban csak jóval később sikerült megvalósítania. Hogy azonban nem vesztegette hiába idejét és haladéktalanul hozzáfogott aknamunkájához, azt bizonyítja az a számító jelentése is, melyet *Louis*-val megkezdett tárgyalásai után saját külügyminiszterének, *Nézatoff*-nak küldött: «Bár Excellenciád nem nagyon kedveli *Louis* urat és nem viseltetik iránta különösebb bizalommal, én csak örömmel fejezhetem ki afelett, hogy végre találtam itten valakit, akivel komolyan tárgyalhatok» . . .

Izvolszki szuggesztív egyéniség és ezt a képességét arra használja, hogy olyan dolgokat sugalmazzon, amelyek érdekeit előmozdítják. Azt akarta, hogy a külügyminiszter már az ő általa szuggerált ellenszenvet keresztül foglalkozzék a francia nagykövettel. Közben *Szonoff* visszatért szabadságából Szentpétervárra és átvette *Nézatoff*-tól a külügyminisztérium vezetését. A megkezdett intrika pianissimói fokozatosan erősebb hangokba csapnak át az *Izvolszki* jelentéseiben. *Szonoff*, aki nem annyira tehetségének, mint inkább a *Stolypin* miniszterelnökkel való sógorságának és *Izvolszkinak* köszönhetette karrierjét, *Izvolszki* embere; ő csinált belőle külügyminisztert. És *Izvolszki* igyekszik ezt az előnyös helyzetet saját javára kamatoztatni. Kitűnően eltalálta, hogy milyen hangot kell használnia *Szonoff*-al szemben, hogy ez mindig az egykori feljebbvalót lássa benne. Azonban, mint számító ember, látta azt is, hogy a nagy játszma megnyeréséhez még egy társra van szüksége s mikor *Poincaré* a miniszterelnöki székbe került, elhatározta, hogy rajta keresztül valósítja meg tervét.

Poincaré eleinte bizalmatlan volt *Izvolszki*-val szemben; attól tartott, hogy az orosz nagykövet a német érdekeket fogja elősegíteni. Aggódva nézett a cár és a német császár között tervezett találkozás elé, mert félt, hogy ez a találkozás veszélyezteti az orosz-francia barátságot.

Poincaré, aki járatlan volt a diplomata mesterségben, a legkisebb akadálnak is túlzott fontosságot tulajdonított. Így, mint az orosz-francia szövetség híve, rossz szemmel nézte a *Szonoff* közeledését az olasz nagykövettel és *Louis* előtt szabadfolyást engedett ezirányú aggodalmainak. Később, mikor *Izvolszki* ügyes taktikájával már eloszlatta *Poincaré* vele szemben fennálló bizalmatlanságát, ez neki panaszolja el aggályait. Az orosz nagykövet így szabad betekintést nyer a francia miniszterelnök lelkületébe. A kitűnő emberismerő megragadva a kínálkozó alkalmat, rögtön kihasználta a helyzetet. Óvatosan megingatta *Poincaré* *Louis*-ba vetett bizalmát és mindent az ő «téves politikájára» háritott . . . A *Fekete Könyv* jelentéseiben, amely magában foglalja az *Izvolszki* háborús politikáját, az orosz nagykövet nem mulaszt el egy alkalmat sem, hogy ne beszéljen *Poincaréről* és ne egyengesse az utat közte és *Szonoff* között.

1912 február 10-ről keltezett jelentésében így emlékezik meg róla:

«A jelenlegi miniszterelnök és külügyminiszter nagyon befolyásos egyéniség. Már hosszú évek óta nem volt ilyen tartós életűnek ígérkező kabinet.

Amennyire kilátástalan volt a Selves úr miniszterelnöksége alatt Franciaországgal általános politikai kérdésekről tárgyalni, most épen annyira szükségesnek látom ilyen természetű *pour parler*-kat folytatni. Amennyire eddig meg tudtam állapítani, *Poincaré*, aki kiváló tulajdonságokkal bír, végtelen büszke és mindaz, ami véleményeivel és tetteivel szemben közömbösséget árul el, bántólag hat rá. Ami engem illet, velem szemben a legnagyobb előzékenységet tanúsítja és láthatólag kifejezést ad ama kívánságának, hogy minél gyakrabban és részletesen beszéljen velem. Másfelől én a legfontosabb kérdések felől sem vagyok informálva, ami vele szemben nagyon kényes, szinte nevetséges helyzetbe hoz. Ha tekintetbe vesszük azt a körülményt, hogy Louis úr nem közli mindig a legpontosabban Pétervárott nyert információit, nem tudom megérteni, hogy Ön miért tárgyal szívesebben a francia kormány megbízottja révén, mint az én révemen».

Izvoltszki későbbi leveleiben is visszatér erre, hiszen minden módot megragad, hogy Louist háttérbe szorítsa.

Páris, 1912 március 1—14.

«Mélyen tisztelt *Dmitrievitsch Sergius!* Nagyon örülök, hogyha nehézségek árán is, de végre sikerült legyőzőnm *Poincaré* úr makacsságát és sikerült elfogadtatnom vele az olasz-török konfliktusban Nagyméltóságod által ajánlott «modus procedendit.»

«Amennyire meg tudom ítélni, a jelenlegi nézeteltérés két okból ered. Egyik oldalon a *Poincaré* úr sértett önértékével kell számolnunk, amely, mint már mondtam, abban leli magyarázatát, hogy Ön ebben az ügyben nem tanácskozott vele és hogy előbb Londonnal, azután Berlinnel, majd a többi hatalmak kormányaival értekezett anélkül, hogy előzetesen vele cserélte volna ki nézeteit. Úgy képezem, hogy a Franciaországgal való szövetséges viszonyunk arra kötelez, hogy ezeknél a nagyfontosságú kérdéseknél a nézeteltéréseknek még a lehetőségét is elkerüljük.»

«Meg vagyok róla győződve, hogy ha Louis úr helyett én informáltam volna *Poincarét*, a Nagyméltóságod megelőző magyarázatai felől, valószínűleg sikerült volna elkerülnöm ezt a félreértést. Miniszter úr már tapasztalatból tudhatja, hogy a francia nagykövet az Ön kijelentéseit téves megvilágításban állítja be kormánya előtt. Annak idején azzal vádolták, hogy a potsdami találkozás teljesen elkerülte figyelmét és azóta bizonyára nagyon kiszínezi jelentéseit.»

Az Izvoltszki leveleiből már kikiált a hazug vád, melyet rendre mind jobban kiszínezték és kihasználtak a Louis ellen indított politikai kampányban, hogy távol él az eseményektől, irtózik a társadalmi élettől és minden idejét könyveinek szenteli.

Ép ilyen kevésbé felel meg az igazságnak a másik vád, amely szerint Louis a cári udvarnál persona ingrata lett volna. *Miklós* cárnak nem volt rá oka, hogy a francia nagykövettel szemben elégedetlen legyen, hiszen Louis erősítette meg az orosz-francia barátság meglazult kötelékeit.

Izvoltszki leveleiben és jelentéseiben már eléggé elkészítette a talajt, hogy az első fontosabb sakkhúzást megtehesse a játszma megnyeréséhez. Ha eddig még valamely kétség merült volna fel, az orosz nagykövet intencióit illetőleg, az 1911 március 29-éről keltezett levele már nyíltan leleplezi szándékát:

«Mélyen tisztelt Dmitrievitsch Sergius! Nagyméltóságod leveléből úgy veszem ki, hogy elégedetlensége fokozatosan növekszik Louisval szemben. Úgy látom, a miniszter úr elégedetlensége nem alaptalan. Véleményem szerint a francia kormánnyal való diplomáciai érintkezésnek a Louis által alkalmazott módja végzettszerűen komoly félreértésekhez vezethet. Magától értetődik, hogy *minden igyekezetemmel azon leszek, hogy meggyőzzem Poincaré urat annak a szükségességéről, hogy Louis urat egy alkalmasabb diplomatával cserélje ki.* De egy nagykövetnek a visszahívása nagyon kényes és konfliktált kérdés, különösen itten. Ezért az ügy érdekében kívánatosabb lenne nem siettetni a dolgot, hanem egy igazán megfelelő jelöltet keresni, akit a legelső kedvező alkalommal kineveztessünk.»

Ebből a néhány sorból világosan látszik, hogy Izvolszkinak már sikerült elhitetnie, hogy a Louis Georges politikája veszélyezteti az orosz-francia barátságot.

A Sazonoffnak Louisval szemben megváltozott magatartása az orosz politika irányát is megváltoztatta. Az adott körülmények között csak természetes, hogy Izvolszki sietett beváltani Sazonoffnak tett ígérését. Bizalmasan közölte a francia külügyminiszterrel, hogy a Louis Georges és Sazonoff között felmerülő torzalkodások lehetetlenné teszik Pétervárt a francia nagykövet helyzetét. Együttal ügyesen értésére adta, hogy a francia-orosz viszony érdekében kívánatos lenne Louis helyett egy más nagykövetet, lehetőleg egy diplomatát küldeni Szentpétervárra. A jól megválogatott szavak nem tévesztették el a kívánt hatást. Poincaré, aki, volt idő mikor még úgy nyilatkozott Izvolszkiról, hogy politikája nem áll összhangban kormánya utasításával, most már csak az alliansz sérthetlenségét tartja szem előtt és Izvolszki kedvéért hajlandó feláldozni legkiválóbb diplomatáját.

Úgy látszik, kellemetlen rá nézve, hogy sajátkezüleg húzza rá a hurkot áldozata fejére s ezért Paléologue-ra, a politikai direktorra ruhazza ezt a feladatot és vele iratja meg a bizalmas sürgönnyt, mely az eljövendő események bevezetéséül szolgál.

Bizalmas számjelsürgöny.

Páris, 1912 május 8. 11 óra 40 p.

«A miniszterelnök úr épen olyan meglepetéssel, mint sajnálkozással hivatalosan értesült róla, hogy az orosz kormány Franciaországot olyan nagykövet által óhajtja képviselve látni, aki politikai és társadalmi érintkezéseiben nagyobb tevékenységet fejt ki. Poincaré úr jobban ismeri Nagyméltóságod lelkiismeretes működését, semhogy ne tulajdonítaná csupán egészségi okoknak tevékenysége korlátozását, amely a cári kormány részéről elégetlenségre adott okot. De bármennyire becsüli is a Miniszterelnök úr Excellenciád jellemét és tehetségét, annál inkább számolnia kell ezzel a már többször hallott figyelmeztetéssel. Másfelől a jelen pillanatban a Poincaré úr és Sazonoff között folyó politikai tárgyalások tulságosan komoly természetűek ahhoz, mintsem hogy a mi törekvéseinket ne bénítaná meg Sazonoff úrnak azon kijelentése, hogy hiányát érzi az önnel való kontaktusnak. A Miniszterelnök úr tehát, hivatkozva Nagyméltóságod hazafiasságára, *felszólítja, hogy engedje rendelkezésére nagykövetségét,* azzal a fenntartással, hogy Excellenciád részére egy más posztról fog gondoskodni.»

Louis jól ismerte az okot, amiért *Szentpétervárról* el akarták távolítani. Az igazságtalan eljárás felett érzett keserűségét leküzdve a támadás még csak jobban megacélozta erejét. Tudta, hogy Európa békéjének védbástyáján áll és ha ellenségeinek sikerül őt onnan letaszítaniok, a védbástya is összeomlik. Nem vesztegette tehát az idejét: egyenesen a legfelsőbb fórumhoz, Kokovtsoff miniszterelnökhöz fordult és minden kerülgetés nélkül megkérdezte tőle: «Igaz-e, hogy Izvolszki az orosz kormány határozott utasítására szólította fel a francia kormányt, hogy Pétervárra más nagykövetet küldjön? — «Ha azt mondták, úgy hazudtak az orosz kormány intencióját illetőleg» — jelentette ki határozottan a miniszterelnök. — Ami pedig Sazonoffot illeti, akitől kedden váltam el, ő az utolsó napig olyan hangon nyilatkozott Excellenciádról, mely az ő részéről egy ilyen demarsot szinte teljesen kizár.»

A céltudatosan előkészített terv végrehajtását egy kis taktikai hiba megakadályozta. *Poincaré* kategorikus gyorsasággal akarván elintézni az ügyet, a minisztertanács elé terjesztette, úgy állítva be a dolgot, mintha Louis — arra való hivatkozással, hogy a közte és az orosz külügyminiszter között felmerült ellentétek lehetetlenné teszik helyzetét — saját maga kérte volna áthelyezését. A miniszterek nemtörődomséggel siklottak el a kérdés felett. Nem láttak át *Poincaré* szándékán, a nagykövet áthelyezését kizárólag a kormány magánügyének tekintették és haladéktalanul hozzájárultak. *Bourgeois*, a munkaügyi miniszter, *Louis Georges*-nak régi barátja fellázadt az igazságtalan eljárás ellen és védelmébe vette őt. Ezt annál könnyebben tehette, mivel annak idején ő maga segítette *Poincaré*t a miniszterelnöki székbe. *Bourgeois* azonnal felkereste a Louis feleségét — aki éppen Párisban tartózkodott — felvilágosította a helyzetről és általa azt a tanácsot küldte Louisnak, hogy jöjjön Párisba és tárgyaljon személyesen *Poincaré*val.

Louis megfogadta a baráti tanácsot s az orosz miniszterelnök megnyugtató kijelentéséből új bizalmat merítve, május 10-én a következő sürgönyt küldte *Poincaré*nak:

Nagyon bizalmas.

Szentpétervár, 1912 május 10.

A miniszterelnöknek.

«Az Excellenciád által előírt demars teljes ellentétben áll a Kokovtsoff úr és Sazonoff úr kijelentésével. Kérem Excellenciádat, hatalmazzon fel, hogy Párisba utazzam és hallgasson ki, mielőtt ügyemben határozna.

Louis Georges.»

Poincaré attól tartott, hogy ez a botrány egész politikáját tönkretelheti s ezért kénytelen-kelletlen engedett. Sürgönyválaszából zavart tétovázás érzik ki.

Bizalmas.

Páris, 1912 május 11.

«Izvolszki úr ma harmadszor is ismételte előttem, hogy a Sazonoff úr egyenes kívánságára beszélt Nagyméltóságodról. Ennek dacára felhatalmazom Önt, hogy Párisba jöjjön, ahol szívesen kihallgatom.»

A sajtó élesen támadta az orosz külügyminisztert és elítélőleg nyilatkozott a francia kormány magatartásáról. Izvolszki magánkívül volt, hogy *Poincaré* elügyetlenkedte a dolgot. Szerinte ezt a kényes ügyet a legnagyobb titokban kellett volna lebonyolítani. Izvolszki mentalitására nézve rendkívül jellemző, a Louis-féle incidenssel kapcsolatosan írt levele, amelyben a felmerült

akadályokat magyarázza Sazonoffnak és a balsikert Poincaré tapasztalatlan-ságának rovására írja.

Páris, 1912 május 17.

«Mélyen tisztelt Dmitrievitsch Sergius! Sietve még néhány sort kell írnom a reám nézve nagyon kellemetlen — Louis Georges-féle — incidenssel kapcsolatban. Elejétől kezdve azt tartottam, hogy ez nagyon nehéz, kényes ügy, sokáig haboztam, mielőtt Poincaré úr előtt szóvá tettem volna. Csak akkor szántam el magamat, amikor Nagyméltóságod leveléből azt olvastam, hogy türelme már végetért. Nehéz szívvel határoztam el magamat, hogy felhívjam a miniszterelnök úr figyelmét, az ön és a Louis úr közötti félreértésekre. Anélkül, hogy siettettem vagy kértem volna Louis úr visszahívását, egyszerűen rámutattam arra, hogy az orosz-francia viszony érdekében kívánatos lenne, a közeli vagy távoli jövőben, más nagykövetet küldeni Szentpétervárra. Azonban a diplomáciai eljárásokban annyira járatlan Poincaré úrnak nyers őszintesége, sajnos, most is kedvezőlen módszernek bizonyult. Ahelyett, hogy — a közöttünk lefolyt beszélgetést titokban tartotta volna és — minekutána már amúgy is elhatározta a Louis úr visszahívását — bevárta volna, míg erre kedvező alkalom kínálkozik, értesítette Louis urat és a minisztertanács elé vitte az ügyet.

Csak érthető, hogy amint a Louis esetleges visszahívásáról egy tizennégy tagból álló miniszteri tanács értesült, a sajtó indiszkréciója elkerülhetetlenné vált. Poincaré úr — akitől e percben váltam el — kijelentette, hogy nagyon bántja a sajtó indiszkréciója és a hivatalos cáfolatot be is küldték a Havas ügynökséghez.

Ez az egész incidens a lehető legkellemetlenebb reám nézve. A Louis úr visszahívása, amelynek haladék nélkül be kellett volna következnie, most egyidőre elmarad és a francia nagykövetnek vissza kell térnie Szentpétervárra, ami a jelen körülmények között úgy Önre, mint rá nézve igen kellemetlen lesz. Arra kérem, ne nehezteljen rám túlságosan.

Ez az ügy nemcsak a Louis úr, de az újságírók részéről is megtorlással fenyeget. *A szükséges anyagi eszközök hiányában nem vagyok olyan helyzetben, hogy a sajtóra nyomást gyakorolhassak.»*

Poincarét nagyon bosszantja, hogy terve meghiúsult és ezt is a Louis rovására írja. Az orosz nagykövet előtt kifejezett sajnálkozása és mentegetőzése már egy újabb ígéretre enged következtetni. Poincaré kihallgatáson fogadjja a francia nagykövetet, de ahelyett, hogy érveléseinek igazságát és logikáját belátná, ez a találkozás még csak jobban megerősíti azon elhatározásában, hogy Louist eltávolítsa az orosz fővárosból. Hogy szövetségeseit kiengesztelje, *utódot keres Louis számára. Választása Dechanell-re esik*, akit a Louis iránt érzett barátság visszatart attól, hogy mint az Izvolszki védenca üljön be Pétervárott a Louis helyébe. Az eredménytelen pour-parlék és tétovázás közben teltek-multak a napok. A külföldi sajtóban nagy port ver fel a Louis-féle incidens s a lármás cikkek teljesen megzavarták az ellenséges tábor számítását. Attól tartottak, hogy egy hirlapírói polémia fejleményei még csak jobban elmérgesítik a helyzetet. Erre való tekintettel célszerűbbnek tartották, ha Louis egyelőre visszatér Pétervárra.

Amint Louis Georges Pétervárra érkezett, rögtön akcióba lépett. Tisztázni akarta, milyen forrásból eredtek a hamis információk, melyeket kormánya cinikus sietséggel fogadott el és amelyek ürügyül szolgáltak visszahívásához. Louis pontosan beszámol a miniszterelnöknek, információi eredményéről:

«Bizalmas.

Szentpétervár 1912. május 25.

Miniszterelnök Úr! Tegnap visszaérkezve Pétervárra, rögtön felkerestem Sazonoff urat és mielőtt az Excellenciád által rámbízott ügyek tárgyalásába kezdtem volna, kijelentettem előtte, hogy addig nem vehetjük fel tárgyalásaink fonalát, amíg nem tisztázzuk azt az incidenst, amely miatt Párisba kellett utaznom. Elsősorban megkérdeztem, mit válaszolt azoknak, akik erről a kérdéstről felvilágosítást kértek tőle? — Kijelentettem előttük, hogy mindabból amit beszélnek, egy szó sem igaz. Véget kell vetni ennek a mende-mondának, — válaszolt Sazonoff. Mindebből világosan látszik, hogy Sazonoff úr nem hatalmazta fel Izvolszki urat arra nézve, hogy a francia kormánynál visszahívásomat illetőleg lépéseket tegyen. Izvolszki úr csak akkor értesítette erről a külügyminisztert, mikor már megtette ellenem a lépéseket. *A párisi orosz nagykövet tehát elferdítette a tényeket*, mikor azt a kijelentést tette, hogy kormánya utasítása értelmében jár el és hogy a Sazonoff úr határozott kívánságára fordult Excellenciádhoz».

Louis folytatja a vizsgálatot. Rendre kikérdezi az összes vezető politikusokat, akik csak megerősítik az általános véleményt, melyet Louis siet jelentésében a Poincaré tudomására hozni:

Bizalmas számjelsürgöny.

Szentpétervár, 1912. május 29.

«Nem volt ugyan szándékomban Kokovtsoff úr előtt újból szóvá tenni az incidenst, amely miatt Párisba kellett utaznom, de úgy látszik, a miniszterelnök nagy súlyt helyezett rá, hogy megerősítse multkori állítását. Ma — amikor dolgozószobájába léptem — ezzel fogadott: Semmit, egyáltalán semmit se vonok vissza, a párisi útja előtt tett kijelentéseimből.»

Néhány nap mulva Louis így folytatja:

Páris, 1912 május 30.

Egy tekintélyes orosz miniszter, egy nem hivatalos jellegű beszélgetés folyamán a következő kijelentéseket tette:

«Excellenciád visszatérte előtt Sazonoff úr sűrűn ismételte előttem, hogy Izvolszki őt Önnel szemben milyen ferde helyzetbe hozta. Elég-tételt adott Önnek?»

Talán nem adott épen elégtételt, mint kellett volna, de sajnálkozását fejezte ki a történetek felett és tiltakozott a neki tulajdonított állítások ellen.

«Ez a szerencsétlen ügy — folytatta a miniszter — teljesen az Izvolszki műve. A párisi nagykövet sznobizmusa igazán tűrhetetlen.»

Ezekből a bizalmi nyilatkozatokból Poincaré láthatta, hogy Louis pozíciója korántsem rendült meg Szentpétervárott. Bosszantja, hogy a küzdelemben Louis maradt fölül és minden alkalmat megragad, hogy megalázza. Amint értesül, hogy Louis kihallgatásra jelentkezett Miklós cárnál, azonnal hivata-

losan utasítja, hogy ítélet végett terjessze az uralkodó elé Izvolszki és Sazonoff vádjait. Ismerve II. Miklós autokrata gondolkozását, arra számított, hogy a cár nagyon kurtán fog bánni a francia nagykövettel. Louis Georges már nem volt újonc a diplomáciai szolgálatban és észrevette a számára felállított csapdát. A Louis jelentése, melyben érezhető meglepéssel számolt be az audiencia szerencsés lefolyásáról, meggyőzhette Poincarét arról, hogy számításában alaposan tévedett.

Szentpétervár, 1912 június 27.

«A cár ma Pétervárott kihallgatáson fogadott és szokatlanul hosszasan beszélgetett velem a két országot érdeklő, különböző kérdésekről. A kihallgatás folyamán főként az olasz-török konfliktus és a balkáni helyzet kérdése került szóba.

Őfelsége láthatólag meg van győződve annak a szükségességéről, hogy a két országnak minden külön akciótól tartózkodnia kell és egyesült erővel kell elhárítani minden olyan kérdést, mely a jelenlegi konfliktust még jobban komplikálhatná.

Megkérdeztem Őfelségét, hogy nincsenek-e aggályai a kis balkáni államok intencióit illetően? «Pillanatnyilag nincsenek aggodalmaim» — válaszolt a cár — «minden szükséges lépést megtettünk a béke megővésére. Legutóbb Pasics úrral és Daneff úrral beszéltem Moszkvában. Mindketten garantálták, hogy fenntartják a status quo-t. De Daneff hozzátette: Ha csak az olaszok nem terelik a háborút az európai partvidékre, mert ez a Balkánon általános háborúhoz vezetne.»

A cár még kijelentette: «*Mi mindent elkövetnénk ugyan a béke megővésére, de valószínűleg hiábavaló fáradság lenne. A balkáni népek nem szalasztanak el ezt a kedvező alkalmat.*» A cár ezekkel a szavakkal fejezte be az audienciát: «Oroszország és Franciaország között semmi sem változhat és semminek sem szabad változnia.»

A másfélóránál tovább tartó audiencia politikai részének rövid ismertetése után, Louis sürgönyjelentéseiben rátér a ránézve annyira fájdalmas ügyre:

Szentpétervár, 1912 június 27.

«Excellenciád utasítása értelmében kihallgatásom végén rátértem a reám vonatkozó incidensre és megkérdeztem Őfelségét, megfelel-e a valóságnak az az állítás, mely szerint a francia nagykövet ellen felsőbb meghatalmazás alapján panaszt tettek? «Én nem adtam semmi erre vonatkozó felhatalmazást» — válaszolt leghatározottabban a cár.

Őfelsége az egész kihallgatás folyama alatt annyi jóindulatot tanúsított velem szemben, hogy határozott kijelentése után már nem kérdezhettem tőle mást.

Különben a cári udvarhoz közelálló körökben az a verzió is uralkodik, hogy Izvolszki úr nem a cár és nem is a kormány utasítására tette meg ellenem a lépéseket; sőt még magának Sazonoff úrnak sincs része a dologban, jöllehet, hogy valamennyire takarni akarta ugyan utódjának magatartását. Ebben a kellemetlen ügyben állítólag *Wladimir* nagyhercegnő vitte a vezérszerepet. A nagyhercegnő ugyanis fejébe vette, hogy Breteuill márkit nevezetű ki pétervári nagykövetnek. Felszólította Izvolszkit, nyujtsón neki segédkezett, hogy tervét megvalósíthassa. Közösen erős kampányt indítottak ellenem, mindent elkövetve, hogy minél jobban befeketítsenek az orosz kormány előtt. Mint mondják, az ellenem

indított összeesküvés első jelenete a *Paléologue* által rendezett dinenen játszódtott le, amikor a nagyhercegnő feltűnően hosszú beszélgetést folytatott *Paléologue*-al. Miután már kellőleg elkészítette a talajt, abban bízott, hogy Excellenciád hitelt fog adni Izvolszki úrnak, aki kormánya utasítására való hivatkozással kérni fogja visszahívásomat.

Sokan felvetették azt a kérdést, hogyan tehetett Izvolszki lépéseket kormánya határozott utasítása nélkül? — «*Izvolszki nagyon intelligens ember, de hiúságból kifolyólag folytonos baklövéseket követ el*» — volt a válasz. Nem tud ellentmondani a nagyhercegnő kérésének. *Pavlovna Mária*, arra számítva, hogy az általa kineveztetett diplomaták az ő udvarába fognak szegődni, már *III. Sándor* cár idejében is bele akart avatkozni a nagykövetek kinevezésébe. *II. Miklós* ép olyan kevéssé túri, mint atyja, hogy a nagyhercegnő az államügyekbe ártsa magát.»

A szokatlanul hosszú cári audiencia a sajtóban is éreztette kedvező hatását. A lapok arra következtettek, hogy az orosz-francia viszony elhidegülésére vonatkozó hírek minden alapot nélkülöznek. Az is nyilvánvaló volt, hogy ha a cárnak a legkisebb kifogása lett volna a francia nagykövet ellen, úgy nem fogadta volna őt olyan kegyesen és nem tárgyalt volna vele azokról a fontos politikai kérdésekről, amelyek akkor egész Európát foglalkoztatták. A legbensőbb bizalom megnyilatkozásának eme elvitázhatatlan jele pillanatnyilag lefegyverezte ugyan a francia miniszterelnököt, de a vitatkozásokhoz, folytonos szórszálhasogatásokhoz szokott prókátor nem adta fel a harcot, kikereste a jelentésben azt a sebezhető pontot, amelyen keresztül megtámadhatta ellenfelét.

Bizalmas.

Páris, 1912 július 10.

A miniszterelnök, Louis úrnak, a francia köztársaság pétervári nagykövetének.

«Élénk érdeklődéssel olvastam Nagyméltóságodnak e hónap 4-éről keltezett 176. szám alatt küldött jelentését. Különös öröömre szolgál az a tudat, hogy Miklós cár nem osztja a nagykövete által ön ellen felhozott panaszokat. A miniszterelnöktől kapott bizalmi nyilatkozatai ezáltal csak nagyobb értéket nyerne.

Mindazonáltal, az Izvolszki és Sazonoff urak szerepe ebben az ügyben még homályos előttem.

Mint ahogy ezt már május 2-án közöltem Nagyméltóságoddal, a párisi orosz nagykövet tovább is fenntartja azon állítását, mely szerint az orosz külügyminiszter határozott utasítása értelmében tette meg nálam a lépéseket az ön visszahívását illetőleg. Május 8-án a politikai direktor a legenergikusabban megkérdezte tőlem: — «Mídon Excellenciád amaz óhajának ad kifejezést, hogy Péterváron más nagykövet által lássa képviselve Franciaországot, csak egyéni véleményének ad-e kifejezést, avagy hivatalos meghatalmazás alapján terjeszti elő kívánságát?»

Izvolszki habozás nélkül válaszolt: — «Én Sazonoff úr határozott utasítása értelmében cselekedtem».

Másfelől Nagyméltóságod jelentésében célzást tesz egy a *Paléologue* úr és *Wladimir* nagyhercegnő között lefolyt hosszú beszélgetésre, mely az ön ellen indított kampány előjátéka lett volna.

Paléologue hosszú évek óta nem találkozott a nagyhercegnővel és csak május 29-én, az Izvolszki úr által az új házelnök tiszteletére rendezett dinenen látta viszont: ezen az estélyen szó sem esett Nagyméltóságodról.

Különben Paléologue határozottan kijelentette, hogy soha senki előtt nem beszélt az ön esetleges áthelyezéséről.

Hozzá kell még tennem, hogy Nikolajevics Miklós nagyherceg bizalmasan közölte velem, hogy Izvolszki és Sazonoff urak egyenes utasítására tette meg nálam a lépéseket.»

Poincaré e hírlapírói polémiák hangjára emlékeztető levelében kétségbe vonja Louis információjának hitelességét, emlékiratában pedig úgy tünteti fel az esetet, mintha Louis üldözési mániában szenvedett volna és ezért vette fejébe, hogy az ellene indított támadások Wladimir nagyhercegnétől eredtek.

Már itt is kiérzik az okvetetlenkedés, sőt a határozott rosszindulat is, amellyel Poincaré emlékiratában olyan gyakran találkozunk. Kétségtelen, hogy Poincaré úgy akarja feltüntetni a francia nagykövetet, mint lelki egyensúlyt veszített, lehetetlen elképzelésektől gyötört embert.

A Louis napjai tehát már megvoltak számlálva. Minél jobban nőtt presztízse a mérvadó orosz körökben, annál nagyobb igyekezettel folytatták ellenségei a megkezdett aknamunkát, semmi eszköztől sem riadva vissza, hogy helyzetét lehetetlenné tegyék. Többek között ebben az időben történt, hogy a kormány hivatalos lapja, a «Temps», a napihírek rovatában leközölte Louis feleségének egy magánlevelét, amelyben Louis érthető felháborodással emlékezik meg az üldözésekről, amelyek miatt férje annyit szenvedett. Ezt a levelet állítólag egy Pascal nevű hölgy egy autótaxiban találta és átadta az ügyvédjének. Hogy milyen úton került a levél az illető ügyvédtől a kormány hivatalos lapjába, arról hallgat a krónika.

(Vége következik.)

Hóry Etelka.

SZERELEM.

*Tudjátok, mi a szerelem,
mennyei játék ideleln,
aki szerelembe esett,
az égben él egy kveset.*

*Ott megpillant egy csillagot
utána is kapna legott,
pedig a csillag messze van,
pedig ő maga veszve van.*

Szegedi István.